

Sammanställning av Sveriges första globala livsmedelssystemdialog om vägarna mot jämlika livsmedelssystem inför toppmötet om livsmedelssystem 2021

Dialogen ägde rum den 29 mars, kl. 09:00 – 12:15 och arrangerades av Regeringskansliet, Internationella fonden för jordbruksutveckling (IFAD), det svenska globala jordbruksnätverket (SIANI) och Sveriges biståndsmyndighet (Sida). Dialogen är en del av det svenska förberedelsearbetet inför FN toppmötet Food System Summit (FSS) och är en av sju nationella dialoger som Sverige arrangerat under våren 2021. Detta var den första dialogen i en serie av tre samordnade av SIANI för att bidra med globala perspektiv på Sveriges förberedelsearbete.

Livsmedelssystem spelar en avgörande roll för miljö, klimat och hälsa samt möjligheterna att nå Agenda 2030. FN:s generalsekreterare António Guterres har därför tagit ett initiativ till ett toppmöte om hållbara livsmedelssystem FSS, i syfte att förändra våra livsmedelssystem till att bli hållbara.

Våren 2021 har flera dialoger anordnats vars resultat rapporteras som en del av toppmötesförberedelserna. Syftet med dialogerna är att ge insikter om livsmedelssystem och identifiera utvecklingsområden, vilka ska utgöra en del av färdvägen mot hållbara livsmedelssystem. Dialogerna har utformats utifrån det upplägg som tagits fram av toppmötets dialogsekretariat¹.

Målsättningen har varit att skapa en inkluderande dialog med ett brett perspektiv från olika representanter som arbetar inom eller med koppling till livsmedelskedjan. Till denna dialog som hade ett särskilt internationellt fokus har inbjudan främst delats med aktörer som på något sätt är kopplade till det svenska internationella utvecklingssamarbetet.

Under dialogen deltog 117 personer. Samtliga sektorer som bjudits in fanns representerade. Efter ett öppningsseminarium delades deltagarna in i 10 grupper där de fick diskutera en visionsmening med hjälp av en samtalsledare. I gruppen närvarade också en sekreterare som antecknade det som sades i diskussionerna. Under diskussionerna rådde *Chatham House* regler vilket innebär att anteckningarna har anonymiserats och inga direkta citat återges i rapporteringen. Grupperna skapades med hänsyn till att få en bred representation av olika

¹ <https://summitdialogues.org/overview/member-state-food-systems-summit-dialogues/>

aktörer, kön och ålder, samt deltagare från olika länder i varje grupp i den mån det var möjligt.

Följande visionsmeningar diskuterades under dialogen:

1. Livsmedelssystem som främjar inkludering och mångfald bidrar till att avskaffa fattigdom, samt uppnå förbättrad nutrition och tryggad livsmedelsförsörjning.
2. Rättvisa och hållbara livsmedelskedjor säkerställer inte bara ansvarsfullt användande av naturresurser och minskat matsvinn samt avfall, utan tillgodoser också riktlinjer för ansvarsfulla konsumenter.
3. Livsmedelssystem med mångfald ger plats för unga och urfolk att komma till tals genom att få utöva deras rättigheter och makt för att övervinna strukturella hinder.
4. Strukturella hinder inom institutioner och livsmedelspolitik bemöts och ifrågasätts för att främja processen mot jämlika och hållbara levebröd (livelihoods).
5. Ungas och urfolks perspektiv lyfts genom förändrade sociala relationer inom formella initiativ (till exempel marknadsförhandlingar, gruppmedlemskap, kooperativ) och informella nätverk (till exempel korsande gruppidentiteter, sociala nätverk).

Dialogen inleddes med ett öppningsseminarium modererat av Jonathan Eng, *Network Coordinator på SIANI/ Stockholm Environment Institute (SEI)*. Seminariet inleddes med ett anförande från Carin Jämtin, *generaldirektör, Sida*. Under seminariet talade även Rahul Antao, *teknisk specialist, unga på landsbygd och social inkludering, IFAD*, Amita Baviskar, *professor, miljöstudier, sociologi och antropologi, Ashoka University, Ph.D. Cornell University*. De delade med sig av sina insikter från respektive organisations arbete och forskning inom ämnet för dialogen. Anförandena följdes av ett panelsamtal lett av Hanna Sinare, *forskare på Stockholm Resilience Centre*, vilket fokuserade på ungas roll och inkludering i en transformation av livsmedelssystem. I panelsamtalet deltog Levi Juma, *programansvarig, Youth Alive Kenya*, och Carin Jämtin, *generaldirektör, Sida*. *Mai Thin Yu Mon, vice-ordförande för åtgärdsområde fyra inför FSS* var bekräftad som talare men tvingades ställa in sitt deltagande på grund av oroligheterna i Myanmar. Dialogen avslutades med ett anförande av Per Callenberg, *Statssekreterare hos landsbygdsminister Jennie Nilsson*. Seminariet finns att se i sin helhet på SIANI:s webbplats².

² <https://www.siani.se/video/swedens-global-food-systems-dialogue-towards-equitable-food-systems/>

Sammanfattning av visionsdiskussionerna

Vision 1: Livsmedelssystem som främjar inkludering och mångfald bidrar till att avskaffa fattigdom, samt uppnå förbättrad nutrition och tryggad livsmedelsförsörjning.

Initiativ för att uppnå visionen

Inkludering inom livsmedelssystem handlar om att ta hänsyn till olika aktörer samt att inkludera ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensioner. Mångfald utgör därmed en grund för inkludering. Olika livsmedelsaktörer, från producent till konsument, samt sidoaktörer såsom politiker, som bär på olika typer av kunskap bör inkluderas. Vi bör även främja transparens och se till att kunskap finns i livsmedelskedjans samtliga led, till exempel från förädlingsföretaget som skapar en färdig produkt, till producenten som tagit fram råvarorna. Detta kräver tillämpning av regelverk.

För att lyfta fram olika typer av kunskap är det centralt att ge utrymme för personer och folkgrupper som är utsatta och som idag inte har samma rättigheter och möjligheter att delta i exempelvis dialoger och debatter angående utvecklingen av våra globala livsmedelssystem. Dessa personer bör garanteras att de har en roll att spela i dialogerna och utvecklingen och därför uppmuntras att bidra med sina åsikter.

För att uppnå mångfald och inkludering bör hänsyn tas till aspekter såsom tillgång till mark, finansiella medel, utbildning, sociala tjänster, jämställdhet och rättigheter. I flera länder har vissa minoritets- och arbetsgrupper inga arbetsrättigheter. Man belyser här att kvinnor och unga personer framförallt är i en utsatt situation med flera samhällsbarriärer som stoppar dem från att delta i utformningen av livsmedelssystem, och att inkluderas i beslutsfattande dialoger.

En av de viktigaste frågorna gällande mångfald är således tillgång till marknaden, framförallt för småskaliga bönder. Genom att öka tillgänglighet till marknader så ger man möjligheter för småskaliga bönder att utöka eller att uppehålla sina verksamheter. Detta kan bidra till ytterligare fördelar utöver ekonomisk hållbarhet och förbättrad livsmedelsförsörjning, nämligen en utökning av hållbart jordbruk som bidrar till biologisk mångfald och motarbetar de negativa effekterna av klimatförändringarna. Att satsa på marknadstillgänglighet och småskaligt jordbruk kan även vara fördelaktigt för inhemsk livsmedelsförsörjning, såväl i Sverige som på ett internationellt plan. Det uttrycks mer övergripande att mångfald är en bidragande faktor till ökad biologisk mångfald och i att motverka klimatförändringar.

I dialogen diskuterades även tekniska aspekter och tillgång till teknik. Dessa är viktiga för inkludering och för att producera säkra livsmedel av hög kvalitet. Detta inkluderar teknik för att skörda och för att bearbeta skörden. Här kan möjligheten att driva pilotprojekt för att testa teknik vara av stor nytta.

Hur kan olika organisationer bidra?

På en allmän nivå anses att offentliga sektorn bör spela en större roll i att främja inkludering och mångfald. Detta gäller både de institutioner som offentliga sektorn har ansvar för och de regelverk som kan tillämpas för att säkerställa att korrekt och saklig information om livsmedel och livsmedelskedjor förmedlas till konsumenter. Inom skolor, ålderdomshem och sjukhus kan aktiva val göras för att tillaga och servera mat som kommer från hållbar livsmedelsproduktion. Samtidigt som offentliga sektorn kan tillämpa detta inom sitt regelverk, är det viktigt att privata aktörer framförallt större företag, satsar på innovation som ser till att korrekt livsmedelsinformation når konsumenterna och att de tar fler och bättre initiativ för att öka hållbarheten inom livsmedelssystem.

Förutom konsumenter bör även mindre aktörer ges mer makt- och marknadsinflytande. Det föreslås att kooperativ och partnerskap mellan olika aktörer kan komma att spela en ännu större roll. Det behövs insatser inom olika sektorer och på olika samhällsnivåer för att uppnå visionen. Förutom ett utökat och bättre samarbete mellan offentliga sektorn, kommuner, privata sektorn, samt civilsamhällets organisationer, så krävs det ytterligare bilaterala samarbeten mellan olika länder.

En organisation framför att de kommer att fortsätta att informera deras partners om FN:s toppmöte och hur de kan bidra till detta. En annan deltagare beskriver hur hen fokuserar på att nå ut till de som annars inte kommer vara inkluderade i dialogerna, till exempel flyktingar. Det betonades att man bör nå ut till fler och olika typer av aktörer för att uppmuntra deltagande i toppmötet. Här lyfts en oro över att stora jordbruksföretag kommer att dominera diskussionerna under toppmötet, då dessa har bidragit till flera av de större problem som präglar våra livsmedelssystem.

Hur kan man avgöra om initiativ som tas fram är framgångsrika?

För att avgöra hur framgångsrikt ett initiativ är bör hänsyn även tas till olika lokala kontexter inom globala livsmedelssystem. Därmed kommer olika lösningar passa för olika kontexter.

Vilka oenigheter och motgångar eller skillnader har uppdragats och hur bör man hantera dem?

I Sverige är ett problem att det förs en motsägelsefull politik om livsmedel. Offentliga aktörer ska både bidra till att uppnå Agenda 2030 målen, samtidigt som de ska köpa de billigaste alternativen som sällan är de mest hållbara.

Ett annat problem ligger hos konsumenten där denne förväntas köpa det mest hållbara men vilket också ökar kostnaden. Det är därför svårt för konsumenten att förstå hållbara livsmedelsval. Det skulle vara lönsamt för konsumenten att kunna ha mer inflytande över livsmedelssystemen, till exempel med utsedda konsumentrepresentanter. Hänsyn behöver även tas till att det finns olika typer av konsumenter med olika förutsättningar och annorlunda förväntningar på de lokala livsmedelssystem de tar del av (till exempel i stad och på landsbygd).

Frågan om representation och representativt deltagande gäller även för FN:s toppmöte om livsmedelssystem. Här upplever en deltagare att dialogerna inför mötet inte har varit inkluderande då flera organisationer inte har haft information om att tidigare dialoger ägt rum. Man undrar därmed om toppmötet i sig kommer vara tillräckligt inkluderande. Dessutom ställs frågan om något bör räknas som inkluderande bara för att alla kan delta. Bara för att man får delta betyder det inte att man känner sig välkommen till att delta. Därmed måste man försäkra sig om att alla är välkomna att delta.

Vision 2: Rättvisa och hållbara livsmedelskedjor säkerställer inte bara ansvarsfullt användande av naturresurser och minskat matsvinn samt avfall, utan tillgodoser också riktlinjer för ansvarsfulla konsumenter.

Initiativ för att uppnå visionen

För att uppnå visionen bör vi öka kunskapen om hur livsmedelskedjor ser ut idag och hur de kontrolleras för att kunna förstå hur framtida livsmedelskedjor kommer se ut. Här bör man också granska specifika delar av livsmedelskedjan mer utförligt och inte enbart fokusera på livsmedelskedjan i sin helhet. Det poängteras dock att det krävs mer än bara kunskap och information, om dagens livsmedelssystem ska transformeras.

Ett ytterligare initiativ vore att utveckla ett standardiserat kontrollsystem utöver de certifierings- och garantisystem som finns idag, och att tillämpa och introducera dem i olika länder och regioner. Inom dessa kontrollsystem bör större fokus ligga på de negativa effekterna av produktion som sker under ohållbara förhållande på grund av hög efterfrågan.

Certifiering och direktiv bör finnas på plats för att öka medvetenheten om innebörden av att köpa vissa produkter, framförallt under vissa säsonger. Detta skulle kunna minska efterfrågan på vissa produkter.

När det gäller konsumtion krävs dessutom ytterligare initiativ utanför konsumentledet. Producenter bör ta ansvar och vara mer transparenta och staten måste motarbeta 'green washing' med mera. Unga människor idag kräver mer av beslutsfattare och mekanismer behövs för att utkräva ansvar från multinationella företag.

Behovet av att koppla samman jordbruk, biodiversitet och skogsbruk lyfts också i dialogen. De framtida livsmedelssystem får inte hota urfolk och deras levnadsätt. Grupper som idag inte har lika mycket makt måste lyftas fram och ges möjlighet till att påverka. De är också viktigt att framtida livsmedelssystem både värnar om människan och levererar mat inom planetens gränser. För att reglera en livsmedelssystem transformation behöver regeringar ta ett större ansvar samt våga ta impopulära beslut.

Ett annat ämne som tas upp är att hänsyn måste tas till urbaniseringens och växande städers påverkan på livsmedelssystem, eftersom detta styr förhållandet mellan befolkningen som bor på landsbygden och de som bor i städerna. Urbaniseringen bidrar även till ett skifte i efterfrågan på olika livsmedel. Slutligen uttrycks att det finns ett behov för lokala dialoger som bidrar att öka tillgången till infrastruktur och möjligheten till att driva verksamheter, vilket ger makt åt olika samhällsgrupper.

Hur kan olika organisationer bidra?

Det är viktigt att ta hänsyn till det inflytande som stora företag med monopolpositioner har inom politik. Samarbeten mellan dessa aktörer och mindre verksamheter som till exempel drivs av urfolk bör uppmuntras för att kunna hitta en balans mellan det som efterfrågas av marknaden och det civilsamhället vill. För att värna om civilsamhället och mindre producentgrupper måste man ha förståelse för de krafter som påverkar handeln av livsmedel och detta i samband med hur det kan vara motstridande till det naturliga odlandet av olika grödor under olika säsonger. När politik för hållbara livsmedelssystem utvecklas måste denna kunskap vävas in i beslutsfattandet. Dessutom måste inhemska urfolksgrupper och jordbrukare stöttas i att nå ut till marknaden och för att förstå de riktlinjer och krav som måste följas av producenter.

För att utveckla hållbara livsmedelssystem är det viktigt att det inte bara är urfolk och småbrukare som 'lär sig' hur marknaden ser ut, utan att man också lyssnar på och lär sig av

dem, om vad som går att odla på olika typer av mark och vilka naturresurser som går nyttja på ett hållbart vis. Inom livsmedelsystem bör kunskapen öka om olika slags produkter Detta bör göras i samband med att skapa marknader för nya variationer av produkter.

Småskaliga lantbrukare bör ges mer stöd, *Fair Trade* bör utökas så att mindre jordbruksverksamheter kan få tillgång till land, marknader och naturliga resurser. Det nämns som exempel att jordbrukare i Kenya ofta får produktionsförluster då de har svårigheter i att nå marknader med sina grödor i tid. Marknadsbarriärerna har gjort det svårt för unga personer som har velat odla mat under pandemin att starta jordbruksverksamheter. En lösning till detta problem är tekniska lösningar. Det finns mobil-appar idag men som inte används av alla, det är också viktigt att sprida information om marknadssituationen och hur man tar sig in på marknaden.

Staten bör också se till att företag tar ansvar för handlingar, samt motarbetar 'green washing'. Dessutom kan det introduceras politiska instrument såsom prisstabilisering och subventioner för jordbruksinsatser för småskaliga bönder. Staten bör också bidra till att öka kunskapen om hälsosam och hållbart producerad mat, men också reglera bort mat som är direkt ohälsosam och icke hållbart producerad.

För att se till att många av de nämnda lösningarna tillämpas på ett korrekt vis bör man satsa på unga personer och mentorssystem samt kapacitetsbyggande insatser för unga. Unga personer bör även inkluderas i dialoger som rör utvecklingen av livsmedelssystem.

Vilka oenigheter och motgångar eller skillnader har uppdragats och hur bör man hantera dem?

Under dialogen så uppmärksammade man de skillnader det finns mellan låg- och höginkomstländer gällande politik och regelverk, tillgång till marknader, landrättigheter, konsumentengagemang, jämställdhet, och möjligheter för unga. Det lyftes även stora skillnader inom urbana områden och mer behövs göras för att minska klyftorna i städer.

Det är väldigt svårt för unga och småskaliga lantbrukare i låginkomstländer att få tillgång till livsmedelsmarknader och att få kontakt med konsumenter, framförallt då större företag har pris- och konkurrensövertag. Unga personer har även svårt att få tillgång till kapital för att kunna starta verksamheter, till skillnad från många unga personer i höginkomstländer. I dessa länder bättre tillgång till tekniska innovationer som hjälper producenter att direkt nå ut till konsumenter. Unga personer har dessutom fler möjligheter till att utveckla dessa typer av innovationer och bidra till lösningar.

Vision 3: Livsmedelssystem med mångfald ger plats för unga och urfolk att komma till tals genom att få utöva deras rättigheter och makt för att övervinna strukturella hinder.

Initiativ för att uppnå visionen

För att uppnå visionen är en av de första diskussionspunkterna som tas upp frågan om terminologi, det krävs att det finns en gemensam definition för att agera och stötta möjligheter. Dessutom anses det att 'livsmedelssystem' har en för bred definition som bör förtydligas.

Det är även viktigt att man tar hänsyn till frågan om jämlikhet och förutsättningar för ett gott liv och hur dessa skiljer sig mellan olika samhällsgrupper och regioner. Man betonar att kvinnors rättigheter måste prioriteras och minoritetsgrupper behöver stöd från statliga myndigheter. En deltagare nämner att Liberias offentliga sektor alltid allokerar 25% av deras budget för mat på konferenser till småskaliga livsmedelsverksamheter som drivs av kvinnor.

Inkludering är ett annat ämne som betonas. För att uppnå visionen bör alla delar av livsmedelskedjan och de globala livsmedelssystemen vara inblandade. Detta innefattar producenter, politiker, marknadsaktörer, transnationella företag, teknologisektorn, samt konsumenten. Inom ramarna för de faktorer som påverkar inkludering finns också ett behov att ta hänsyn till kulturellt inflytande som påverkar vad vi äter. För att inkludera alla krävs det att man förtydligar olika personers roll i livsmedelssystemet så att alla känner sitt ansvar. Det är viktigt att förtydliga var ansvaret ligger, och vem som bär det och bör agera. Exempelvis skulle skolor kunna ta på sig rollen såsom att organisera aktiviteter kring hur man driver kooperativ.

För att göra livsmedelssystem mer inkluderande krävs finansiell inkludering, vilket innebär att finansiella begränsningar måste motarbetas, till exempel för att reducera de hinder som begränsar unga och urfolks möjligheter att få tillgång till marknader. I en av grupperna nämner man svårigheterna i att nå en högre maktposition inom vissa organisationer om man inte uppfyller en viss produktivitetsnivå, samt att kvinnor ofta inte kan få lån. För att unga ska bli mer ekonomiskt engagerade krävs även att de negativa stigman som finns relaterade till att vara bonde och att hålla på med lantbruksarbete motarbetas. Jobb inom lantbrukssektorn måste också erbjuda mer attraktiva löner så att unga personer vill jobba inom den.

För att främja inkludering nämner man även att man inte bör läggas för mycket tyngd på tekniska lösningar då dessa inte är tillgängliga för alla samt kan skapa klyftor mellan olika samhällsgrupper. Dessutom bör större utrymme ges för investerare som inte diskriminerar

urfolk. Det lyfts även att inkludering även handlar om politik. Det krävs politiska instrument som säkerställer att urfolksgrupper har inflytande, verktyg för att uttrycka sina behov, och tillgång till marknaden. Dessa bör integreras då politik formuleras men även inom handelsavtal. Lagar och politik bör även utvärderas för att avgöra om de är tillräckligt inkluderande, framförallt för kvinnor, unga, och urfolk.

Utbildning spelar också en stor roll för inkludering och krävs för att övervinna strukturella hinder. Det krävs även kunskap kring hur man odlar, hur tilläggstjänster fungerar, marknads- och politiska strukturer, samt entreprenörskap. Urfolk och unga måste få möjlighet till utbildning så att de kan bli aktiva deltagare på livsmedelsmarknaden och inte passiva intressenter. Utbildning är också viktigt för att bygga upp kapacitet och det påpekas att det finns behov av att utöka stipendier som studerande från låginkomstländer kan dra nytta av för att lära sig från universitet med god kunskap inom jordbruksområdet, såsom SLU.

Unga personer bör engageras mer i livsmedelssystemsektorn genom att skapa möjligheter inom områden som intresserar yngre personer (till exempel teknik och innovativa lösningar). Det nämns dock att unga även behöver lära sig om traditionella odlingsmetoder för att bevara traditionell kunskap. För att ytterligare engagera unga personer i livsmedelssystem och de ekosystem i vilka man kan odla, bör man se till att skydda natur och skogsområden så att kommande generationer kan dra nytta av, och försäkra, sitt levebröd på mat hållbart och varierade livsmedel. Unga bör även uppmuntras till att dela med sig av sina åsikter och sin egen kunskap, vilket berikar diversifiering av kunskap.

Frågan om diversifiering och mångfald bör även tas hänsyn till för att uppnå visionen. Det är viktigt att inkludera personer från olika generationer i diskussionen om livsmedelssystem för att skapa en bättre förståelse för olika perspektiv. Arbetsgivare måste också ta in olika profiler av personer som ledare. Man nämner också att mångfald av kunskap bör uppmuntras då detta främjar utvecklandet av olika innovationer. Mångfald handlar även om en variation av kost som är ekonomiskt tillgänglig för alla, och att vi behöver en större variation av grödor.

Under diskussionerna lyfts också vikten av kontextspecifika och lokala lösningar, samt behovet av utveckla nätverk och att engagera personer i dessa. Lösningar från andra kontexter kan fungera som inspiration, men det är viktigt att komma ihåg att dessa bör anpassas till lokala förhållanden.

Slutligen nämns även att lantbrukare, inklusive unga och urfolk, måste kunna organisera sig så att de kan arbeta för förändring och kräva mer utav lokala beslutsfattare.

Hur kan olika organisationer bidra?

Ett exempel som nämns under diskussionerna är att organisationer kan jobba med att stötta bönder till att organisera sig. Det här åstadkoms genom skapandet av så kallade 'farmer federations', inom vilka lantbrukare kan mötas och förhandla priser, kvinnor uppmuntras att delta i dessa organisationer.

Ett annat initiativ är att bidra med finansiella instrument som gör vissa grödor mer tillgängliga för allmänheten samt att stötta odlandet av olika kulturella variationer av grödor. Det är viktigt att stötta organisationer och aktörer som motarbetar modernt slavarbete, och genom att investera mer i kvinnor, ungdomar och urfolk. Det går även att ge stöd genom kunskap om mer cirkulära system samt att få tillgång till bättre finansiella förmåner och bättre inkomst.

Hur kan man avgöra om initiativ som tas fram är framgångsrika?

På lång sikt kommer det att visa sig om utbildningar inom jordbruksområdet och utökad tillgång till finansiella medel hos unga för jordbruksinitiativ har en effekt då unga personer kommer vilja bli lantbrukare istället för att lämna landsbygden för andra möjligheter.

En grupp beskriver att man kan avgöra om initiativ har varit framgångsrika genom att professionellt utvärdera olika aktiviteter och deras inverkan.

Vilka oenigheter och motgångar eller skillnader har uppdragats och hur bör man hantera dem?

Till att börja med nämns att det kan vara motsägande i hur man försöker skapa en inkluderande miljö genom att just fokusera på engagemang utav utsatta grupper- och om detta skulle leda till att andra samhällsgrupper inte blir lika inkluderade.

I en av diskussionerna beskriver man också att det finns en obalans mellan visionen och intresset för att uppnå visionen hos unga. Dock anser andra att intresset finns men att stödet för att förverkliga idéer inte är på plats. Därmed bör man arbeta för att ha kvar personer inom branschen som är intresserade av området genom att öka deras möjligheter.

Vision 4: Strukturella hinder inom institutioner och livsmedelspolitik bemöts och ifrågasätts för att främja processen mot jämlika och hållbara levebröd (livelihoods).

Initiativ för att uppnå visionen

För att uppnå visionen bör man till en början utvärdera den existerande politiken som påverkar livsmedelssystem för att förstå var problematiken ligger. När vi sedan utvecklar ny politik behöver man ta hänsyn till lokalbefolkningen. Angående politik och regler så påpekas att livsmedelssystem i hög grad påverkas av handel och att handelsavtal och handelspolitik måste analyseras mot andra politiska mål. Detta för att framförallt motarbeta ohållbara internationella handelsavtal och istället uppmuntra *Fair Trade*, samt handel som är nyttig för lokala producenter och lokal tillgång till mat. Globala livsmedelskedjor och de trender som präglar dessa behöver också utforskas för att förstå vilken roll som olika länder spelar i dessa system och hur de förhåller sig till varandra. Dessutom nämner en deltagare att frågan om att använda syntetiska gödningsmedel och patenterade frön, har blivit politisk med olika partiåsikter- och detta måste avpolitiserats.

Det finns även ett behov att fokusera på den politik som påverkar certifiering och märkning, för att utöka möjligheten till att ge producenter bättre arbetsvillkor. Arbetsvillkoren inom livsmedelskedjor måste generellt förbättras så att arbetare får en rättvis lön. Här bör även sociala nätverk vara etablerade som arbetare kan falla tillbaka på och privata aktörer som är en del av våra livsmedelskedjor bör vara engagerade i skapandet av dessa nätverk.

Kooperativ måste också utvecklas men även överses för att se till att det inte pågår korrupktion och orättvisa gentemot producenter inom dessa initiativ.

Gällande strukturella bidragande faktorer, nämns finansiella hjälpmedel och att man bör ha bättre överblick över de som finansierar initiativ inom livsmedelssektorn och var denna finansiering går till. Dessutom behövs fler organisationer som fokuserar på arbeten med lantbrukare och som utvecklar rådgivningstjänster.

Utbildning är även en viktig punkt som tas upp, och att personer måste lära sig att tänka kritiskt om det samhälle vi lever i. Det krävs ett större fokus på att träna upp personer till att ta hand om mark och landplanering, och i att bygga upp kunskap kring marknad och prissättning, samt i att förutse skadedjursproblem.

Dessutom nämns att inkluderande deltagande är viktigt och att lantbrukare och producentorganisationer måste bjudas in för att bidra med deras tankar och åsikter i diskussioner som berör livsmedelssystem. Att inkludera alla innebär att alla typer av aktörer

engageras och bjuds in till diskussioner, på en regional, nationell, och internationell nivå. Kvinnors och ungas röster behöver lyftas och dessutom hjälpa dessa utsatta grupper genom att ge dem tillgång till land och finansiella resurser.

Att engagera unga är viktigt då intresset för lantbruk och livsmedelsproduktion inom denna grupp inte är högt. Unga personer måste därmed informeras om de möjligheter som finns inom produktionsledet och de skulle till exempel kunna engageras mer inom skolan och utbildningar, som möjliggörs genom samarbeten mellan skolor och högskolor eller universitet. Dessutom krävs det att kapacitet hos unga byggs upp och att man diskuterar kring hur unga ska kunna äga land.

Förutom att lyfta olika samhällsgruppers röster nämns att mer makt måste ges till de som till exempel lider av hunger. Småskaliga producenter måste också ges möjligheter att få rätt verktyg för att planera och utveckla sina liv. Politiska initiativ krävs för att man ska kunna ge denna makt åt folk; så att de kan delta i diskussioner och ha ett inflytande på industriella jordbrukssystem. För att bygga upp detta maktutövande så krävs kapacitetsutveckling. För att tillämpa den mesta effektiva kapacitetsutvecklingen behövs kunskap om olika folkgrupper och lokalsamhällen.

Konsumentens roll för att bidra till hållbara livsmedelssystem tas också upp. Här beskriver man att konsumenter kan göra skillnad genom deras inköpsval och i det matsvinn de genererar. Konsumenter behöver därmed ha mer kunskap kring våra livsmedelssystem. Det finns också ett behov av transparens kring våra livsmedelskedjor så att konsumenter kan fatta socialt- och miljömässigt etiska beslut. För att uppnå detta krävs ett engagemang från statliga beslutsfattare och livsmedelsföretag. Det betonas att lösningar inte kan skapas utan att engagera livsmedelsföretagen. Genom att inkludera flera aktörer så breddar man perspektiven kring hur man uppnår denna vision.

Det nämns även att det är viktigt att tillämpa ett holistiskt perspektiv för att uppnå visionen och att olika intressenter längs hela livsmedelskedjan (från producent till konsument) måste inkluderas. Olika samhällen bör tillfrågas vad de har för visioner för våra livsmedelssystem.

Det påpekas att kunskap om distribution är central för hållbara livsmedelssystem. Hållbara livsmedelssystem är också direkt kopplade till klimatförändringar. I en av diskussionsgrupperna upplever många att vi inte agerar tillräckligt snabbt för att uppnå målet om hållbara livsmedelssystem. Dessutom anser deltagarna att vi behöver göra multi-dimensionella fattigdomsanalyser. Tillgängligheten till digitala plattformar som

kommunicerar mellan lokala, nationella och globala aktörer måste också utvecklas. Man måste också ta itu med problemet som upplevs kring bristen på globalt driv och politiska ledares välvilja.

Gällande FN:s toppmöte om livsmedelssystem, beskrivs även att det på kort sikt kan öka civilt deltagande i denna typ av engagemang och att Sverige kan bidra mycket med kunskap till åtgärdsområde två. Det krävs dock en mer transparent uppföljningsprocess av mötet. På en mer långsiktig nivå, anser man att toppmötet kan bidra till förbättrad utvecklingspolitik, att Sverige kan stötta andra länder i högre grad när det gäller livsmedelsproduktion, och till att Sverige kan stärka sin röst inom EU genom Näringsdepartementet.

Hur kan olika organisationer bidra?

Här nämner en deltagare att deras organisation jobbar med jämställdhetsfrågor och med ungdomsengagemang inom livsmedelssektorn. En annan organisation jobbar med att förändra utbildningssystem genom att utöka stöd i form av kapital och genom sociala fonder. Många organisationer jobbar även med att öka kunskap, kapacitetsuppbyggnad, effektiv kommunikation, samt med att framhäva värdet av kunskapen hos urfolk och att framföra denna kunskap till politiker.

Andra organisationer fokuserar på att öka tillgången till marknaden och arbeten, och vissa mer specifikt med att finansiera ungdomsarbete och arbete med goda förhållanden på landsbygden. En deltagare beskriver även hur hans organisation jobbar med att utveckla agroekologiska aktiviteter och familjebaserad produktion.

En annan organisation använder sig av ett tre-dimensionellt arbetssätt som ger makt åt kvinnor, mobiliserar samhällen och bygger partnerskap med lokala kommunledare. En deltagare berättar hur dennes ungdomsorganisation jobbar med att sprida kunskap genom livsmedelsprojekt inom skolan. Ett annat initiativ tas upp inom vilket man driver samarbeten mellan universitet eller högskolor och grundskolor angående livsmedelsfrågor. Perspektiv från denna typ av initiativ anser man bör lyftas fram under FN:s toppmöte om livsmedelssystem. På ett internationellt plan, nämns vikten av arbetet med att utöka samarbeten mellan småskaliga bönder på global nivå och med att tillämpa gräsrotsinitiativ.

Hur kan man avgöra om initiativ som tas fram är framgångsrika?

Ett sätt att se om initiativ för jämställdhet, och för att förbättra kvinnors tillgång till resurser och möjligheter är framgångsrika är till exempel att sociala normer kring könsroller förändras och kvinnor får mer makt. Framgångsrika initiativ som föreslås är att man lyssnar till kvinnor

och unga samt försäkras sig om att dessa grupper får ökad tillgång till land och finansiella resurser. Andra framgångar är att konsultera 'farmer target groups', *Fair Trade* tillämpas hos producentföretag, och rådgivning till bönder utökas och bidrar till att höja kunskapen om hur olika grödor och sädeslag är anpassade för ett förändrat klimat

Vilka oenigheter och motgångar eller skillnader har uppdragats och hur bör man hantera dem?

Det finns oenighet kring vad ett hållbart livsmedelssystem är och att bilden av detta är annorlunda i olika delar i världen. Dessutom ser olika aktörer olika på vad det finns för strukturella hinder. Komplexiteten i hållbara livsmedelssystem lyfts även och att de inkluderar otroligt många komponenter och dimensioner. Denna komplexitet gestaltas av hur organisationer jobbar med och inom området, då olika organisationer har olika mål och olika objektiva.

Även frågan om vad det innebär för allmänna mänskliga rättigheter lyfts och att man lyfter fram deklARATIONEN om urfolks rättigheter. För att kunna se till att dessa samhällsgruppers rättigheter passar in i nationella och internationella rättsliga strukturer så måste vi anpassa våra rättsstrukturer så att de tar i beaktande mänskliga rättigheter för urfolk.

Slutligen beskriver deltagare att det finns goda politiska idéer men att problemet framförallt ligger i misslyckad tillämpning av dessa idéer och lagstiftning.

Vision 5: Ungas och urfolks perspektiv lyfts genom förändrade sociala relationer inom formella initiativ (till exempel marknadsförhandlingar, gruppmedlemskap, kooperativ) och informella nätverk (till exempel korsande gruppidentiteter, sociala nätverk).

Initiativ för att uppnå visionen

I diskussionen om denna vision lyfts att man först och främst måste öka livsmedelssektorns attraktion för att uppnå visionen. Framförallt behöver sektorn göras inkluderande och attraktiv för unga. Även om det i vissa fall finns resurser tillgängliga för unga så finns inte alltid engagemanget. I andra fall så måste man öka den ekonomiska säkerheten inom sektorn för att se till att unga inte väljer bort den som ett karriärsalternativ. Det behöver bli betydligt mer attraktivt att bo på landsbygden och ekonomiskt fördelaktigt för unga. Detta kan åstadkommas genom utbildning och politiska incitament.

Som andra punkt lyfts frågan om hur livsmedelssektorn i alla dess former måste inkludera unga och urfolk i beslutsfattande på både en lokal och global nivå. För att dessa aktörer ska kunna leva på yrken inom livsmedelssektorn är det väsentligt att de inkluderas i de beslut som fattas kring hur arbetet inom sektorn utförs och hur livsmedelssektorn bör se ut. Bland urfolk krävs kapacitetsbyggnad och utveckling av ledarskapsfärdigheter för att de ska delta i denna typ av dialoger och beslutsfattande. Politik som stöttar denna typ av initiativ behöver ta hänsyn till kulturella skillnader mellan urfolk och det resterande samhället, respektive mellan unga och äldre generationer.

Slutligen lyfts vikten av att inkludera unga inom sociala nätverk och aktiviteter.

Hur kan olika organisationer bidra?

Organisationer och statliga myndigheter kan bidra genom att öka tillgången till socialt och ekonomiskt kapital på landsbygden där lantbruk utförs. I samband med att sprida detta kapital bör information om möjligheter spridas och synliggöras för alla samhällsgrupper. Det finns också ett behov för att utveckla användandet av diversifierade grödor.

Organisationer kan även inkludera marginaliserade och utsatta grupper i dialoger för att öka civilt deltagande i beslutsfattande processer och utveckla sociala nätverk bestående av unga personer, ursprungsfolk, samt lantbrukare.

Ytterligare initiativ som organisationer kan ta är att bidra med lån och stöd till personer som är engagerade i livsmedelsproduktion. Genom att investera mer i produktionsledet så kan fler unga personer lockas till dess verksamheter.

Hur kan man avgöra om initiativ som tas fram är framgångsrika?

Ett sätt att avgöra om man har lyckats göra landsbygden och jordbrukssektorn attraktiv, är genom att undersöka om de personer som flyttat tillbaka till landsbygdsområden under COVID-19 pandemin stannar kvar efter pandemin har tagit slut. Initiativ för att göra dessa områden attraktiva kommer anses lyckade eller framgångsrika om personer har funnit möjligheter inom jordbrukssektorn och har möjlighet att stanna kvar.

Ett sätt för att avgöra om unga personer och ursprungsfolk har fått större möjlighet att delta i beslutsfattande som påverkar livsmedelssektorn är genom att utforska om dessa samhällsgrupper har utvecklat ett ökat intresse för sektorn. Om de har blivit mer engagerade inom sektorn så kommer de också möjligtvis beviljas fler lån för att förverkliga och utveckla verksamheter och idéer.

Vilka oenigheter och motgångar eller skillnader har uppdragats och hur bör man hantera dem?

Det råder enighet om att det är svårt att engagera unga personer i jordbrukssektorn på ett internationellt plan. Det lyfts även att det är olika hinder som ligger till grund för problem i Globala Nord jämfört med i Globala Syd. I Globala Syd saknas strukturellt stöd på nationell och lokal nivå vilket skapar hinder som inte finns på Globala Nord. Dessa svårigheter skulle dock kunna motarbetas genom att tillämpa global och nationell politik som ger unga överallt liknande möjligheter.

I diskussionen så beskrivs också att det finns kunskapshinder för de unga, då vissa unga personer upplever svårigheter i att få tillgång till kunskap om jordbruk, entreprenörskap, samt vilken typ av ekonomiskt stöd som finns att få. Därmed måste kunskap om dessa frågor göras tillgänglig och spridas.